

Revival van Het Goede Leven

Over Brabant, Het Paradijs, Holarchieën, Transcendentie en nog veel meer mysteries.

door **prof. dr. ir. Nico Baken**

Inleiding

Stond ik op het punt om begin deze mooie lente mijn oude faxapparaat weg te gooien, begint hij net te pruttelen. Een fax van mijn vriend Benedictus XVI, de Paus. Of ik commentaar wilde geven op een belangrijke nieuwe interpretatie van het bijbelboek *Genesis* en meer in het bijzonder op het verhaal van Adam en Eva. Om het kort te houden, de Schriftgeleerden geloven inmiddels stellig dat Eva niet de opdracht aan Adam heeft gegeven om een appel te gaan plukken van de verboden boom, maar dat ze, terwijl ze deze wat sullige knaap wakker schudde, heeft gezegd:

‘Adam, weet je wat jij vandaag gaat doen?’

‘Neen?’, antwoordde hij nog slaperig met een minder fijn voor gevoel.

‘Jij gaat vandaag werken knul!’

‘Daar heb je het al eens eerder over gehad, maar dan had je toch zoiets als een markt nodig, of hoe noemde je dat ook al weer, een groter afzetgebied dan wij alleen?’

Hij weet niet meer wat hem toen is overkomen, behalve dat hij toen hij bijkwam nog behoorlijk last had van zijn slurfje en overall om zich heen kleine ADHD/MBA-achtige mannekes en vrouwtjes driftig op en neer zag stappen. Twee daarvan, Kaïn en Abel, waren al in een moordende concurrentiestrijd verwickeld. En toen Adam snel een banaantje wilde plukken om zijn honger te stillen en van de schrik te bekomen, kwam zo’n ventje hem vertellen dat dat echt niet zo maar kon, omdat het zijn bananen waren en Adam er voor moest betalen.

‘Betalen?’

Jaha, want die hele boom en de grond eromheen was van ’t ventje, zei die.

‘Kijk maar naar dit document, ondertekend door de paradijs-notaris Lucifer himself!’

Adam schijnt gillend het paradijs te zijn uitgevlucht. Wij mannen, kennen de rest van het verhaal. Vrouwen hebben elkaar gedurende vele eeuwen goed gebriefd en tot op vandaag werken mannen, maar omdat in de zestiger jaren van de vorige eeuw onze vrouwen wat slordiger met dat elkaar brieven zijn omgegaan, werken we nu allemaal: man en vrouw! ’s Ochtends vroeg begint het al. We zetten ons pappa- en mamma-petje af, het werkpetje op, zetten de kinderen af, voegen ons in de file op weg naar het werk, doen met onze collega’s de op school geleerde kunstjes om

de ARPU, de omzet voor de ‘bananen’ van het bedrijf, te verhogen, voegen ons na 8 uur weer in de file, halen kinderen op, verwisselen de petjes weer en komen moe thuis. Daar vinden we op de deурmat enveloppen met rekeningen van collega’s van een ander soort ‘bananen’-bedrijf die, in plaats van waarde toe te voegen, in de eerste plaats slim bezig zijn met ‘hun business-cases’. Vaak is het bedrag al met een incasso van onze digitale rekeningen elektronisch afgeschreven. Als Charlie Chaplin er nog was, zou hij een *Modern Times II* maken.

Gelukkig is er één plekje op aarde waar dit nog iets minder ernstig is: Brabant. Daar geloven we nog in de waarde van Het Goede Leven. Wisten jullie trouwens dat Filosofie is begonnen als dé wetenschap van Het Goede Leven? Maar die filosofen zijn, in tegenstelling tot de Brabanders, in de Middeleeuwen de weg kwijtgeraakt. Gelukkig is het thema van Het Goede Leven nu weer helemaal terug! Nationaal en internationaal¹. Een beknopte probleemanalyse, beschrijving van de status quo en hoe verder terug op weg naar Het Goede Leven vanuit de huidige meervoudige² crisis is daarom op zijn plaats, te meer omdat het **Bewuste Brabant Brein** er een belangrijke rol in kan spelen.

Dat faxte ik terug naar Benedictus en gaf aan dat de herinterpretatie zo gek nog niet was, maar eerder een verlengstuk van het originele verhaal. Kern is onbewuste vervreemding van Het Goede Leven (Paradijs) door eenzijdig ‘meer’ na te streven en dus groei en efficiëntie vanuit een beperkt blikveld en belang (*partieële rationaliteit* heet dat).

De analyse van het ontstaan van een meervoudige crisis

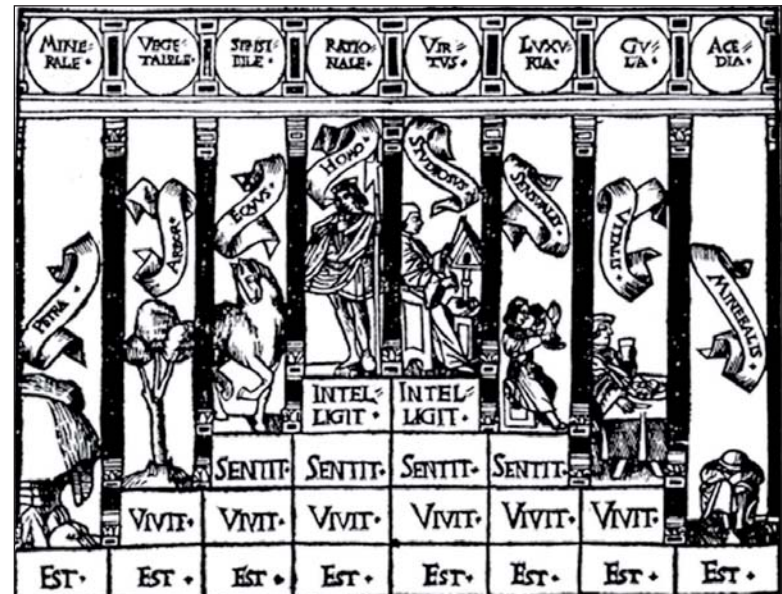
De tijdens de industriële revolutie³ ontstane arbeidsdeling maakte efficiëntie mogelijk, en heeft daarmee een forse toename van onze welvaart bewerkstelligd. De eenzijdige focus op financieel gewin, *profit*, speelt echter ook een doorslaggevende rol in de huidige wereldwijde crisis. Er is natuurlijk een economische realiteit in ons leven, een realiteit waarin gekeken wordt hoe vraag en aanbod op elkaar afgestemd kunnen worden. Daarmee wordt immers ons *overleven* veilig gesteld. Maar er is meer dan economie alleen (Heertje 2008). De mensheid vormt een onlosmakelijk deel van de aarde en kan niet los van de natuur worden beschouwd (Russell 1992). Bovendien is er in de menselijke natuur ook nog zoiets als zingeving (Dohmen 2007, Sinek 2011); een complex proces waarin waarden centraal staan en we prioriteiten aan die

waarden moeten toekennen. Ad van Luyn, de bisschop van Rotterdam, vulde in 2001 de alom bekende drie P's: *People, Planet* en *Profit*, aan met een vierde P, die van *Pneuma*. *Pneuma* is Grieks voor adem, leven, bezieling, zingeving of spiritualiteit (in het Latijn: *Anima*). De toevoeging van een vierde P aan de bekende visie op duurzaamheid, kent een gelijkwaardig belang toe aan waarden en zingeving, waardoor er expliciet aandacht is voor verantwoord handelen en oog voor de bredere context (Borgman 2006).

Zo bezien beleven we een **fundamentele waardecrisis**. De financieel-economische crisis, sociale crisis en klimaatcrisis zijn hiervan misschien slechts de symptomen. ICT, verkeerd ingezet, speelt een belangrijke rol in deze crisis, omdat juist ICT klassieke arbeidsdeling sterk kan bevorderen⁴. Met ICT kunnen bijvoorbeeld bestaande deeltaken van elkaar gescheiden en losgekoppeld van tijd en plaats worden uitgevoerd. Arbeidsdeling levert in eerste instantie weliswaar winst in efficiëntie en welvaart op, maar de huidige crisis wijst erop dat we daar momenteel wellicht te ver in doorschieten.

Doordat bedrijfs- en arbeidsprocessen te ver opgedeeld worden, ontstaan nietszeggende taken, inhoudsloze baantjes en regeert de eentonigheid en intransparantie van het geheel; vraag en aanbod sluiten niet meer op elkaar aan. We weten vaak niet meer wat we zelf doen, **waarom** we het doen, wat de ander doet en met welk doel. De mens vervreemdt van het werk, het product, en het bedrijf waarin hij werkt. Heertje (2009) spreekt in deze context over 'dehumanisering van transacties'.

Een tragisch voorbeeld hiervan is de postbode, die na de openstelling van de postmarkt zijn functie steeds verder uitgekleeft zag, zelfs zijn bekende rode kleur verloor, en degradeerde van sociaal werker naar anonieme brievenduwer met stappenteller die zijn werkgever liever kwijt dan rijk is, zoals we lezen in *de Volkskrant* (9 april 2010): een voorbeeld van efficiëntie-bezetenheid. In onze maatschappij moeten mensen bovendien ook zelf weer taken uitbesteden, zodat zij zich volledig kunnen richten op hun eigen specialistische taak. Het uitbesteden van taken aan derden kan niet zonder de waarde **vertrouwen**. Afhankelijk van het be-

De trappen of graden van de onderscheiden schepsels. (Uit: Charles de Bouelles, Liber de Intellectu, Parijs 1510.) In dit plaatje volgt na de opkomst van de mens zijn neergang door toe te geven aan 'de ondeugden' waarvan de grootste 'de Onverschilligheid' is (Acedia). Daar kiezen Brabanders even niet voor, We Care, wij geven om het Goede Leven! Dus vooruit met De Kunst van het Samenleven.

lang van de uitbestede taak, neemt het **morele risico** dat we lopen bij het uitbesteden van taken echter navenant toe door asymmetrische informatievoorziening (Van Ewijk en Teulings 2009).

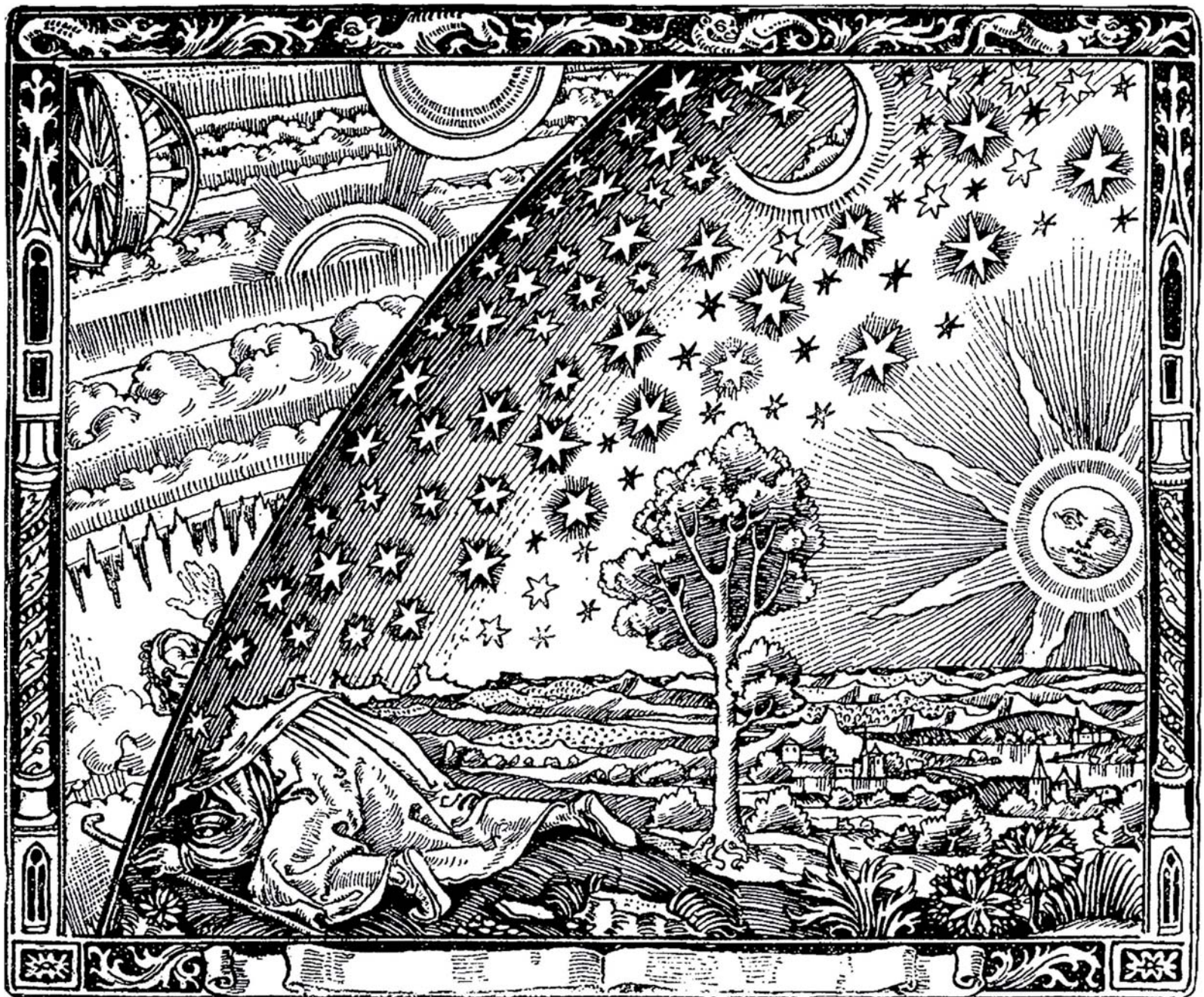
Om maar eens wat te noemen: inmiddels krijgt iedereen in Nederland een iets ander beeld bij het woord 'Hofnarretje'. Waar we voorheen onszelf konden controleren bij het uitvoeren van de taak, moeten we er nu maar op vertrouwen dat de partij (of partijen), aan wie we de taak hebben uitbesteed, deze taak ook naar behoren uitvoert. Of moeten we een controle-orgaan instellen... maar wie controleert dat dan weer?

¹ Zie bijvoorbeeld Bram van der Klundert (Verlangen Goed te Leven), Joep Dohmen (Tegen Onverschilligheid), Andreas Kinneking (Geografie van Goed en Kwaad), Frans de Waal (een Tijd voor Empathie), N. Baken (The Art of Smart Living, Een Pleidooi voor Transsectorale Innovatie), Piere Hadot (Filosofie als een manier van Leven).

² Meervoudig slaat op: sociaal, ecologisch en financieel-economisch, ofwel een crisis voor people, planet en profit.

³ Uit het verhaal van Adam en Eva weten we dat dit spel dus al eerder is begonnen. Neen, serieus: arbeidsdeling lijkt de rode draad in de geschiedenis van de mens, vanuit de periode van de mens als 'jager verzamelaar' en 'agricultuur' is dit alsmaar versneld en in de daarop volgende era van de mens in het industriële tijdperk en de hedendaagse informatiemaatschappij zeg maar rustig uit de hand gelopen.

⁴ Dat is heel iets anders dan door de opties die ICT mogelijk maakt (substitutie en dematerialisering), processen en ketens integraal onder de loep te nemen en met substantieel andere oplossingen te komen!

De Franse astronoom Camille Flammarion (1842-1925) schreef in 1888 *L'Atmosphère: météorologie populaire*. Dit was een prachtig geïllustreerd boek met honderden figuren, waarvan diverse in kleur. Op pagina 162 beschrijft hij de hemelkoepel, en hoe de Grieken dachten dat die van kristal was en dat men vroeger dacht dat er aan de andere zijde God en de heiligen troonden. Hij vervolgt dan: 'Een naïeve missionaris uit de middeleeuwen verhaalt zelfs dat hij op een van zijn reizen op zoek naar het aardse Paradijs de horizon bereikte waar de hemel en de Aarde elkaar raken, en dat hij een zekere plek vond waar ze niet aan elkaar vastzaten, en waar hij met zijn schouders onder de overdekking van de

hemelen door kon wurmen... Welnu, deze koepel bestaat niet! Ik ben in een ballon hoger gekomen dan de Griekse Olympus, zonder dat ik er ooit in geslaagd ben dit tentdak aan te raken dat zich verwijderd naarmate men het nadert, als de appels van Tantalus.' Flammarion wilde dit kennelijk illustreren, maar kon geen geschikte prent vinden, dus maakte hij die maar zelf. (bron: skeptor.nl)

Bij het onderbrengen van grote financiële bedragen bij banken nemen we bijvoorbeeld een moreel risico, een risico dat verbonden is met veranderingen in het gedrag van partijen die niet direct zelf met het risico van hun daden worden geconfronteerd (bijvoorbeeld door overmoed, hebberigheid, onzorgvuldigheid, slordigheid of het nalaten van preventie, kortom: ondeugden). We vertrouwen er dus maar op dat banken verantwoord handelen en dat vertrouwen impliceert ook dat banken zelf boven iedere vorm van twijfel verheven moeten zijn.

Ook in andere sectoren zien we een vergelijkbaar patroon. Zo hebben we tegenwoordig bijna specialistische kennis nodig om de etiketten op voedingsmiddelen te begrijpen om ons ervan te verzekeren dat we gezond⁵ eten. We durven allang niet meer vanzelfsprekend te vertrouwen op de levensmiddelenproducenten, weer door hun eenzijdige belang.

Een ander voorbeeld zien we in de energiewereld, waar mensen bereid zijn meer te betalen voor duurzaam opgewekte groene stroom, maar er dan wel op willen kunnen vertrouwen dat ze die ook daadwerkelijk geleverd krijgen. Dit verklaart waarom mensen gemotiveerd zijn om hun voedsel of energie bij voorkeur lokaal in te kopen of gezamenlijk met anderen te organiseren. ICT, goed ingezet, zal een belangrijke rol spelen om dit transparanter te maken en mensen de middelen in handen geven om meer zelf te regelen.

Het is evident dat de hoge mate van arbeidsdeling ons veel welvaart en vooruitgang (Lemaire 2010, geeft de relativiteit van 'vooruitgang' meesterlijk aan) heeft gebracht, maar het morele risico dat we in ons dagelijks leven ervaren, is daarmee ook aanzienlijk toegenomen. Dat geeft soms een onbehaaglijk gevoel. Dat door schaalvergroting en ketenverlenging de afstand tussen ons en de leverende partij steeds groter is geworden, draagt hier nog eens extra aan bij. Menselijke waarden en de menselijke maat worden in de maatschappij van vandaag te vaak niet meer voldoende gerepresenteerd in het werk dat we doen, het product dat we maken en consumeren, en de sociale context waarin we ons begeven. Dat leidt ertoe dat een groot aantal economische en maatschappelijke sectoren vastloopt. Niet alleen de transportsector, waarin we letterlijk vastlopen, maar ook steeds meer andere sectoren.

Klassieke oplossingen – ook ICT-oplossingen waar voorheen veel van werd verwacht – bieden geen soelaas indien klassiek ingezet. Veelbelovende innovaties, zoals 'anders betalen voor mobiliteit' of het elektronisch patiënten dossier, stagneren of

komen niet eens van de grond, niet in de laatste plaats door trage politieke besluitvormingsprocessen. Over de hele linie is een enorme fragmentatie opgetreden in alle geledingen van onze samenleving met alle gevolgen voor 'partiële rationaliteit' of te wel: elk fragment gaat voor zich zelf vanuit een beperkt blikveld en eenzijdig belang, terwijl juist voor de enorme wereldwijde uitdagingen 'integrale rationaliteit' een noodzaak is.

Fragmentatie zien we bij de verkokerde overheid, waar iedere sector zijn eigen departement heeft, maar ook in onze kennisinfrastructuur die sterk versnipperd is in vele faculteiten, opleidingen en instituten (Scheepbouwer 2008, Taylor 2009). Aan de hand van het gedachtegoed van *Smart Living* en *De Kunst van het Samenleven* laten we zien hoe ICT kan bijdragen aan de integrale oplossingen.

Smart Living

We kunnen globaal drie domeinen onderscheiden waarin wij ons als mens bewegen. Je bent thuis (in de buurt of wijk), ergens anders (op het werk, op school, in het theater et cetera) of onderweg van thuis naar ergens anders. Ons perspectief op *Smart Living* en *Het Goede Leven* stelt het thuisdomein en de buurt (wijk) centraal: aan de hand daarvan kunnen we beschrijven hoe we juist met behulp van ICT de balans in een gefragmenteerde samenleving misschien ook weer kunnen herstellen. De keuze voor dit domein is niet willekeurig: in dit domein komen vele sectoren bij elkaar en spelen vele maatschappelijke trends en acute uitdagingen een rol van betekenis (denk bijvoorbeeld aan zorg, energie, vergrijzing of sociale cohesie). Binnen dit domein kunnen we door een meer integrale aanpak, namelijk een aanpak gericht op alle P's, substantieel voordeel en meerwaarde behalen, en daarmee een aanzienlijke verbetering van de kwaliteit van ons leven. We noemen dit *Smart Living*. Om ons beeld van *Smart Living* concreter te maken, schetsen we hier eerst een vergezicht van een *smart living* wijk, met als kernbegrippen 'samen, decentraal, duurzaam én sectoroverstijgend'.

Hoe realistisch is dit beeld van een *smart living* wijk nu en wat levert het op termijn op? En op een hoger niveau: hoe komen we van een gefragmenteerde samenleving naar een netwerksamenleving? We kunnen de meerwaarde van dit toekomstbeeld illustreren door een voorbeeld uit respectievelijk de zorg- en telecomsector. De voorbeelden laten zien dat de veranderingen niet alleen kunnen worden vertaald naar andere sectoren, maar ook naar het geheel dat door de sectoren in hun onderlinge samenhang wordt

⁵ Dat doen we dus ook niet en zeker niet in de VS, waar in sommige staten 40% van de populatie 'obese' is en dat neemt nog steeds toe. In China, waar men sinds 1996 massaal aan het overstappen is op het Westerse dieet, zijn er ruim 300 miljoen Chinezen met overgewicht bijgekomen en zijn dus de grote vier

welvaartziekten: de kankers, hart- en vaatziekten, diabetes II en overgewicht met factor 20 toegenomen! Dichter bij huis: denk aan de Q-koorts en het acteren van het verantwoordelijke ministerie.

Een groot aantal huizen in de *smart living* wijk is vanuit een integraal en transsectoraal ontwerp gebouwd of gerenoveerd met oog voor harde en zachte eisen: *functional and non-functional requirements*. Dat wil zeggen dat bij het ontwerp alle relevante perspectieven aan bod komen. Bouw, energie, water, zorg, informatie en communicatie, veiligheid en milieu worden in onderlinge samenhang gezien en vertaald in het ontwerp. *Smart living* huizen zijn dus niet een optelsom van verschillende ontwerpen, maar gebaseerd op één geïntegreerd ontwerp. Zo wordt tegemoet gekomen aan de wensen van de bewoners (voor wie wonen immers een integrale ervaring is) én kunnen hun diensten worden aangeboden die het leven gemakkelijker en aangenamer maken (Koudstaal en Bijloo 2010).

Bewoners hebben zeer regelmatig contact met mensen van het eerstelijns sectoroverstijgende WijkSupport team. Zij zijn het eerste aanspreekpunt voor vrijwel alles. Of het nu gaat om gezondheidsklachten, aanpassingen in het huis voor zorg, installatie van het in-huis netwerk, de computer of applicaties, het afstellen van de samenwerking van de eigen opgewekte energie met de centrale energievoorziening of de organisatie van leren op afstand: de mensen van het WijkSupport zijn de spin in het web van alle *smart living* diensten. De bewoners kennen hen persoonlijk en vertrouwen hen, want ze komen uit de wijk zelf.

De bewoners nemen deel aan competities met andere wijken, waarbij het gaat om welke wijk het beste de 4 P's in balans houdt. Vooral de vierde P kan extra punten opleveren. De wijkcompetities worden aangevuld met een nationale stedencompetitie. De *smart living* wijk is inmiddels al lang energie-neutraal, deels ook te danken aan enkele maatregelen die het wijkteam oppikte uit haar regionale en nationale samenwerking (de tweedelijns *support*). De wijk beschikt sinds kort over een aantal nieuwe 3D-wijkprinters, de grotere broers van de gewone 3D-printers die vrijwel iedereen in huis heeft voor de kleinere klussen, zoals het printen van je eigen schoenen. Er is wel wat hulp nodig geweest van het WijkSupport team voor het maken, zoeken en koppelen van de noodzakelijke software. De grote printers worden voor de wijk als geheel ingezet. Het produceren van veel goederen vindt weer plaats in de wijk zelf, dichtbij de vraag. De grote printers zijn in staat om bijvoorbeeld films voor de huid (handig bij gemene schaafwonden of verbrandingen) maar ook zonnepanelen te printen, en onderdelen van vrijwel de gehele inventaris van het huis. In het Transsectorale WijkSupport gebouw staat een klein datacenter voor al het meet- en regelwerk, dat de standaard servers voor alle wijkdiensten omvat met actuele vraag en aanbod, aangevuld met juist die elementen waar deze wijk in uitblinkt. Zij houden ook de 4P-performance van de wijk bij, inclusief statistieken over de mobiliteit van de bewoners. Daarmee zijn

enorme resultaten geboekt doordat de wijk veel problemen decentraal kon aanpakken. De fysieke mobiliteitsbewegingen van de bewoners zijn sterk afgenomen en maken steeds vaker plaats voor virtuele mobiliteit en *telepresence*.

Via zich reconfigurerende netwerken die een soort 'empathisch zenuwstelsel' vormen, staan de informatie- en communicatienetwerken van bewoners direct in verbinding met andere netwerken – waar ook ter wereld – waar voortdurend uit wordt geput om vragen te beantwoorden of oplossingen te bedenken voor de problemen die zich in het leven van alledag in de wijk voordoen.

Bewuste transitie van *Disease management* naar *Health management* in de Zorgsector

Sectoren lopen vast, maar in de Zorg dreigt zelfs een *melt down*! De kosten lopen sedert begin jaren zeventig op met 7,5 – 10%, dus **exponentieel** (Martenson). In 2011 dreigen we de 70 miljard grens te passeren, dat is 1/3 van het overheidsbudget. En wat krijgen we er voor... *disease management*! Dit vertaalt zich voor een gezin met twee kinderen in een maandelijks premie van 300 euro! Het is ook niet meer bemensbaar, zeker omdat chronische ziekten bij de jeugd en jongere generaties een groter probleem worden dan de vergrijzing (Oliver 2010). En wat willen we eigenlijk... *health management* en dat vergt **bewust** omgaan met een van onze grootste, zo niet de grootste waarde: onze gezondheid.

Is er een oplossing? Ja, easy! Het betekent een **transitie van *disease management* naar *health management***, uit te voeren door nationale *lifestyle* programma's startend in het bedrijfsleven; in de sector zelf betekent dit dat de klant (patiënt) niet alleen centraal komt te staan, maar zelfs lid wordt van het behandelteam; coördinatie en samenwerking over de verschillende zorgkolommen wordt mogelijk. Het hoofdmotto is: voorkomen is beter dan genezen! De werking van de *lifestyle* programma's is ongekend en aangetoond op de TU Delft. Het Nieuwe Verdrag van Maastricht is de kick-off en start voor deze programma's voor alle werknemers van de *founding fathers* Radboud Medisch Centrum, KPN en de TU Delft en is geproclameerd op 4 april 2011 tijdens TEDxMaastricht, zie www.tedxmaastricht.nl. Grote partijen willen dit initiatief van de *founding fathers* volgen: CZ, KLM, OASEN, OHRA, TNO et cetera en een nationale uitrol is haalbaar, van bedrijf A naar bedrijf B, van werknemer naar zijn gezin. Het doel van het nieuwe verdrag van Maastricht, healthy@work.eu, is om het welzijn van de werknemers en hun direct betrokkenen (gezinnen) te verbeteren zodat de huidige ontwikkelingen in zorg worden omgebogen en kosten voor zorg bij werkgevers wor-

den teruggedrongen. Bij een nationale uitrol betekent dit een besparing van 30 miljard euro!

De ambitie is dat in Nederland in 2015 meer dan 2 miljoen medewerkers actief zijn met *lifestyle* programma. Werkgevers delen *best practices*, richten gezamenlijk met de overheid en wetenschappelijke wereld *living labs* op, verbeteren de kwaliteit van de programma's, maken ze op maat et cetera.

Noot: Dit voorbeeld kan zo maar worden doorvertaald naar een willekeurige andere sector! Probeer het maar eens voor de energiesector. Waarom anders en wat willen we daar? Juist bewust omgaan met onze energiebehoeften. Hoe doen we dat?

Bewuste kanteling van voorheen gescheiden kolommen in de Telecomsector

In de telecomsector zijn in de loop der tijd vier *stovepipes* (gescheiden kolommen) ontstaan: als eerste één voor telefonie (PSTN, ISDN), vervolgens één voor data (Data/IP networks), TV (CATV), en één voor mobiele diensten (Wireless: GSM, TDM). Elk van deze vier omvat een eigen netwerk en diensten. In de 'lente' van de sector was dit een logische organisatiewijze, maar door veranderingen in het ecosysteem, de omgeving van de sector, bleek dit model niet langer houdbaar. De sector en de bedrijven daarbinnen kwamen in een crisis terecht, omdat klanten hogere eisen stelden en een betere afstemming van de diensten én lagere prijzen wilden. Tevens nam de concurrentie toe. Algemeen kunnen we stellen dat daardoor ook het waardepatroon wijzigde. Het oude model was niet langer houdbaar en moest daarom veranderen, of *muteren* als we het evolutionair principe volgen. De mogelijkheid van gemengde, technisch geïntegreerde bundels bracht een proces van horizontalisering op gang. Dit zorgde voor een kanteling van de eerste drie *stovepipes*. De klant kon naast telefonie en internet ook radio- en televisiediensten (*triple play* diensten) van dezelfde aanbieder gebruiken. Met deze vernieuwing is de afhankelijkheid van specifieke infrastructuren verdwenen.

gevormd: een robuust sectornetwerk met een evenwichtige *performance* op alle P's, een basis voor Het Goede Leven. In feite is dit netwerk een holarchie (Baken 2009), want de sectoren bestaan uit bedrijven en de bedrijven weer uit werknemers. Het uitgangspunt daarbij is een evolutionair principe (Madureira, Den Hartog, Baken, 2011): efficiëntie en differentiatie die als drijfveren gelden achter arbeidsdeling, worden bij de toegenomen complexiteit die de keerzijde vormt van arbeidsdeling, aangevuld en geleidelijk overgenomen door nieuwe drijfveren, namelijk coördinatie en coöperatie.

We ontdekken de volgende belangrijke (evolutionaire) voordelen van deze transitie:

- 1 Kostenverlaging: doordat *resources* minder hoeven worden ingezet of gedeeld, dalen de kosten substantieel.
- 2 Flexibiliteit: innovatieve diensten kunnen flexibel worden geïntroduceerd doordat het koppelvlak tussen infra- en suprastructuur (de overige voorzieningen die het functioneren van het geheel mogelijk maken), netwerken en diensten is gestandaardiseerd.
- 3 Maatwerk in dienstverlening: diensten kunnen worden gecombineerd tot maatwerkpakketten, over de gescheiden kolommen (*stovepipes*) heen waarmee de klant echt en op maat wordt geholpen.
- 4 Eén organisatie: coördinatie en coöperatie tussen de voorheen gescheiden organisaties komen tot stand in nieuwe *multi-service* platforms en dienstenorganisaties.
- 5 Kwaliteitsverbetering: de kwaliteit van de relaties tussen wat voorheen autonome gescheiden kolommen waren, verbetert aanzienlijk, hechte teams ontstaan.

De ervaringen laten zien dat deze kanteling in de telecomsector voordelen opleverde voor zowel de bedrijven als voor hun klanten (Madureira 2011). Maar ook voor de bredere omgeving: deze ontwikkelingen hebben ertoe bijgedragen dat ICT in de samenleving als geheel een onmiskenbaar en vitaal belang heeft gekregen (Baken 2006; Cook 2007). Een vergelijkbare beweging zou ook zeer wenselijk zijn voor de noodzakelijke innovatie in allerlei andere sectoren, die nu nog sterk verkokerd en gefragmenteerd zijn, te beginnen in de zorg- en energiesector. Hier is nu nog vaak sprake van gescheiden infrastructuren en een gescheiden beheer en onderhoud daarvan met vele verschillende dienstenorganisaties.

De opsomming van de vijf evolutionaire voordelen is door ze te generaliseren, ook daadwerkelijk in evolutionaire termen te duiden:

- 1 'Kostenverlaging' wordt dan 'Sharing resources among the species' en daarbij hoort de deugd *compassion* (het tegenovergestelde van *greed*).
- 2 Het rijp maken van de infrastructuur voor nieuwe diensten door de kanteling betekent 'Create room, a common ground for the emergence of new species'. Daarbij horen de deugden die *diversiteit* bevorderen (de spiegelbeelden van onder andere afgunst).
- 3 Intelligente oplossingen komen tot stand door samenwerken en samenleven (van de soorten), daarvoor is een kwantitatieve en kwalitatieve juiste *interconnectie* (vernetting) vereist. Generaliseerd wordt dit: *co-operation and connectivity of the species* (spiegelbeelden van *ignorance* en het niet willen delen van informatie).

Bernard Lietaer heeft de parameters **diversiteit** en **connectiviteit** ontdekt voor de stabiliteit van financieel-economische stelsels. Ik durf te stellen dat de sleutelparameters voor elk complex systeem (holarchie) zijn: **compassie**, **diversiteit** en **connectiviteit** van de samenstellende delen (holonen). De waarde van deze parameters bepalen de toekomst van het systeem: ineenstorting, stilstand of bloei. Sowieso is het natuurlijk fantastisch dat we met prof. Bernard Lietaer en evenzo pro. Karl-Heinz Brodbeck deze resultaten hebben gevonden.

Bij het *smart living* concept geldt op het niveau van het huis en de buurt de basisgedachte dat we als we infrastructuren zoveel mogelijk koppelen door ze slimmer, maar vooral ook sámen te ontwerpen, een groot deel van die infrastructuren kunnen delen. De *stovepipes* die nu in het huis veelal als verticaal geïntegreerde structuren worden aangetroffen, worden dan gekanteld. Hierbij is een cruciale rol weggelegd voor ICT. Bovenop de generieke en specifieke fysieke infrastructuurlagen, wordt een gemeenschappelijke communicatie-infrastructuur gebouwd waarop de gedeelde dienstenstructuur staat. Van daaruit kunnen vervolgens intra- en transsectorale diensten en pakketten worden geleverd (Baken en Fledderus et al. 2009). Denk hierbij bijvoorbeeld aan energiemangementdiensten die toegespitst zijn op en gecombineerd worden met thuiswerken: wanneer een werknemer thuis werkt wordt energiemangement in zijn woning daarvoor aangepast. De thuisprinter wordt bijvoorbeeld automatisch gekoppeld aan de printserver van het bedrijf, energiekosten worden doorberekend aan de werkgever, gebruikte ruimten worden als werkruimten geklimatiseerd et cetera. We sluiten af door deze ervaringen in een breder perspectief te plaatsen, namelijk die van *Het Goede Leven*.

Conclusie

Wanneer we praten over complexe maatschappelijke uitdagingen zoals de toenemende vergrijzing en druk op de zorg, de klimaatverandering of de fileproblematiek en wanneer we het hebben over mogelijke oplossingen daarvoor zoals het elektronisch patiënten dossier, de OV-chipcard, het rekeningrijden of meer infrastructuureel getinte projecten, dan moeten we constateren dat alle grote maatschappelijke uitdagingen van nu in wezen sectoroverschrijdend zijn. Alle zijn ze te herleiden tot het feit dat we nog niet bewust en integraal kunnen omgaan met de kennis en ervaring van de boom van 'Kennis' van Goed en Kwaad (o.a. Zuurmond, 2010). 'Goed' is in de bijbelse betekenis wat (de Kunst van het) Samenleven bevordert en 'Kwaad' wat het belemmert.

De hedendaagse uitdagingen raken ons daarom in ons bestaan en verenigen economische, sociale en duurzaamheidsaspecten in zich en vragen om een integrale aanpak, die haaks staat op de manier van werken van nu. Het gaat al lang niet meer om uitdagingen die binnen één sector kunnen worden opgelost. De uitdaging ligt op het hogere aggregatieniveau en op een niveau van

bewustzijn: in het verenigen van economische, sociale en duurzaamheidswaarden, in de samenwerking en afstemming over sectoren heen alsook in het inzicht in ons acteren met kennis en ervaring. Dit betekent dat alle betrokken actoren niet individueel een *business case* moeten opstellen vanuit hun eigen partiële rationaliteit, maar gezamenlijk een *value case* zullen moeten ontwikkelen, waarin alle waarestromen worden meegerekend en op elkaar afgestemd. De partijen die deze problemen zouden moeten aanpakken, zijn echter nu nog niet als netwerk met een eigen identiteit en gezamenlijke richting zichtbaar. In de toekomst is coördinatie en coöperatie met partners in zo'n waardenetwerk en de bijbehorende vereenvoudiging van transacties en diensten echter onvermijdelijk, zoals we met de voorbeelden van de zorg- en telecomsector hebben willen laten zien. Kern blijft echter het bewustzijn van onze situatie en wat we in de nabije en verre toekomst willen zijn en bereiken.

We staan nu voor een grote uitdaging: het aanpakken van een 4P-crisis, in feite een waardecrisis! De kunst is de trend van een onbewuste vervreemding van *Het Goede Leven* te keren. De ICT-sector heeft samen met de zorg-, energie- en bouwsector hiervoor een aantal ondersteunende troefkaarten in handen en staat nu voor een fundamentele keuze. Het samen ontwerpen en delen van (gedeelten van) infrastructuren bijvoorbeeld kan aanzienlijke voordelen opleveren. We denken daarbij natuurlijk al snel aan ontwikkelingen als *smart grids*, maar het gaat veel verder. Het gaat om meer dan het toevoegen van ICT bovenop een andere infrastructuurlaag; we spreken dan over de evolutie van een nieuwe, waardegedreven infrastructuur. Zoals we aan het begin betoogden, gaat het hierbij om meer dan financieel gewin, en vooral om het herstellen van de balans tussen de vier P's. *Profit* kan daarbij een uitstekend middel zijn voor winst op de andere drie P's. Zo kan een besparing op onze vaste lasten budgetruimte vrijmaken voor investeringen in de zorg of voor juist die diensten die ons leven veraangenamen. Dat kan echter alleen als aanbieders van diensten de vier P's ook daadwerkelijk in het vizier hebben met oog voor onze dwalingen tot nu toe. De hier geschetste paradigmawisseling vergt dan ook – en misschien wel in de eerste plaats – een morele kanteling: erkennen dat we allemaal gebaat zijn bij *Het Goede Leven*. Het **Bewuste** Brabant Brein is een start voor een *Betere Buurt Biotoop!*

Literatuur van Revival van Het Goede Leven

- Baken, N. Belleghem, N. van Boven, E. van en Korte, A. de** (2006) Unravelling 21th Century Riddles, Network Visions from a Human Perspective. In: *The Journal of The Communications Network*, Volume 5 Part 4, 2006, pp. 11-20
- Baken, N. Oirschot, R. van** (2006), Transsectorale Innovatie, *Reflecties 06ET19*, Ministerie EZ
- Baken, N.** (2009). Holons and Holarchies, Complex **Networks** Unravelling the Origin of Knowledge and Culture. *TEDx Amsterdam*, 20 november 2009, www.tedxamsterdam.nl
- Baken, N. Fledderus, E. et al.** (2009). *The Art of Smart Living*. TNO 2009
- Baken, N. Wiegel, V. Oortmerssen, G. van** (2010). The Value (Driven) Web. In: *Proceedings of the WebSci10: Extending the Frontiers of Society On-Line*, April 26-27th, 2010, Raleigh, NC: US
- Benkler, Y.** (2006) *The Wealth of Networks, how social production transforms markets and freedom*. New Haven: Yale University Press
- Borgman, E.** (2006). *Metamorfosen*. Kampen: Klement
- Brodbeck, K-H.** zie www.khbrodbeck.homepage.t-online.de
- Cook, G.** (2007). Rethinking the Role of Networks in the Global Economy. In: *The Cook Report*, March 2007
- Dohmen, J.** (2007) *Tegen de Onverschilligheid, pleidooi voor een moderne levenskunst*. Amsterdam: Ambo
- Ewijk, C. van Teulings, C.** (2009) *De grote recessie: het Centraal Planbureau over de kredietcrisis*. Amsterdam: Balans
- Gladwell, M.** (2000). *The Tipping Point, how little things can make a big difference*. London: Little Brown and Company
- Heertje, A.** (2008), *Echte economie*
- Heertje, A. en Dieren, W. van** (2009). Het herstel van deze economie leidt tot een ramp. In: *NRC*, 16 Maart 2009
- Heijne, S. Klok, P.** (2010). TNT zet postbodes in de verkoop. In: *De Volkskrant*, 9 April 2010
- Hoven, J. van den** (2010), www.ethicsandtechnology.eu/people/89, geraadpleegd op 2 april 2010
- Koudstaal, P. Bijloo, G.** (2010). *Nieuwe Verbindingen, Inspiratie voor Innovatie*. Schiedam: De Boekfabriek
- Lemaire, T.** (2010), *De Val van Prometheus*
- Lietaer, B.** zie www.lietaer.com
- Madureira, A. Baken, N. Hartog, F. den** (2011). *Value of digital information networks: a holonic framework*, TU Delft, www.springerlink.com/content/k564j8p66851xxp5
- Martenson, C.** Crash Course, zie www.chrismartenson.com/crashcourse
- Oliver, J.** (2010), www.ted.com/talks/lang/eng/jamie_oliver.html
- Russell, P.** (1992). *Waking Up in Time, Finding Inner Peace In Times of Accelerating Change*. Novato: Origin Press, Inc.
- Sinek, S.** (2011), www.tedxmaastricht.nl/videos
- Scheepbouwer, A.** (2008) Niet het deelnemen telt, maar het goud. In: *FD Strategie*. 2008, *Financieel Dagblad*, 27 mei 2008
- Taylor, M.** (2009). End the University as We Know It. In: *New York Times*, April 27, 2009.
- Zittrain, J.** (2008). *The Future of the Internet, and how to stop it*. New Haven & London: Yale University Press
- Zuurmond, R.** (2010), *Niet te geloven, Apostolische Geloofsbelijdenis en Bijbel*